

«Самійло Кішка», «Дума про козака Голоту»

Урок позакласного читання

Історія

Дума про козака Голоту є твором усної народної творчості, відповідно автора встановити неможливо. Текст був знайдений М. Возняком в рукописному збірнику Кондрацького, який зберігався в Краківській бібліотеці. В рукописі зазначено дата запису як 1693 р. М. Возняк вважав, що дума була записана до 1693 р.

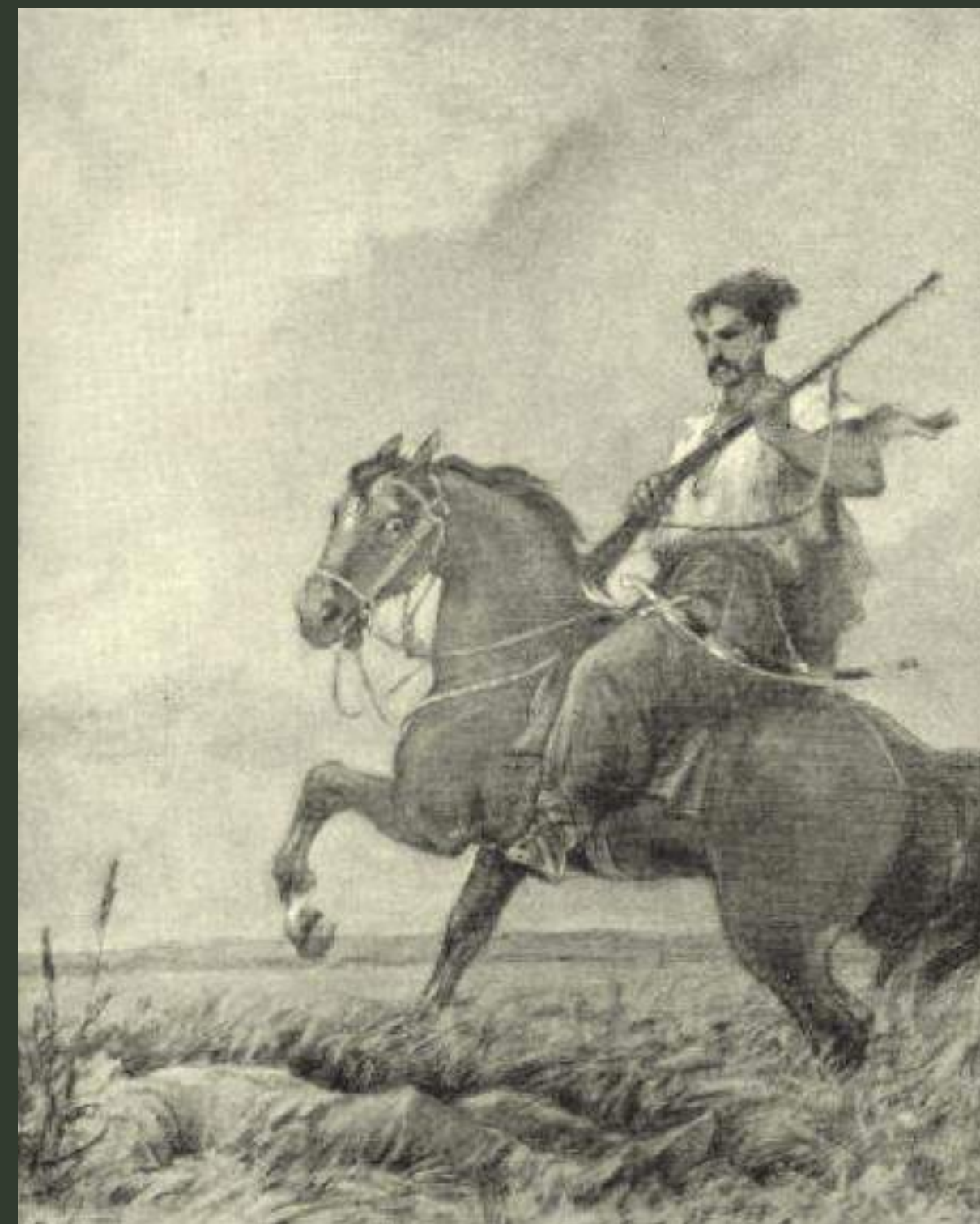
Історія

Інші записи були зроблені на Чернігівщині в 1844 р. В. Білозерським та пізніше М. Максимовичем у 1849. У 1854 р. був зроблений запис П. Кулішем від лірника А. Никоненка в Лубнах на Полтавщині. У 1901 р. був зроблений запис Е. Крістом від кобзаря О. Бутенка на Харківщині.

Ой полем киліїмським,
То шляхом битим
гординським,
Ой там гуляв козак
Голота,
Не боїться ні огня, ні меча,
ні третього болота.

З думи

Словникова робота

Шати

заможний одяг

Семиряга

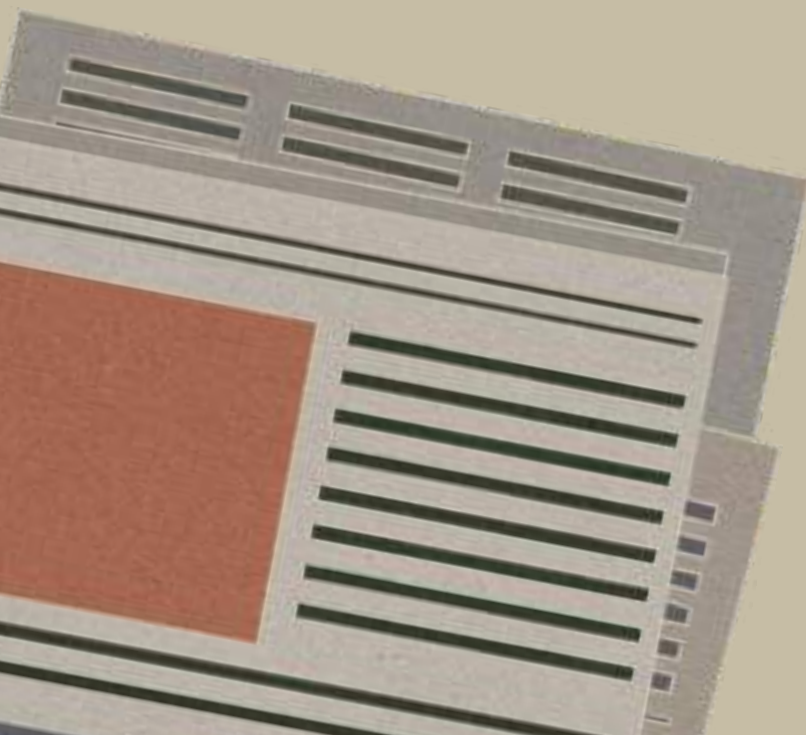
свита з грубого сукна

Волохи

зав'язки на постолах

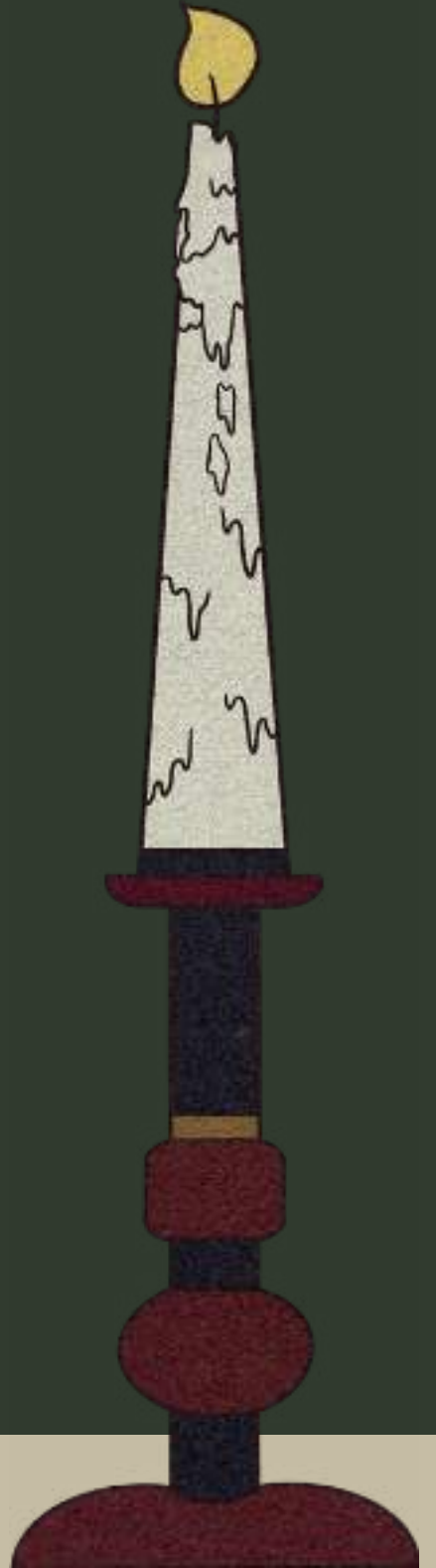
Присішки

стремена

Сюжет

- У думі змальовано поєдинок, у якому козак Голота, людина смілива і відважна, перемагає татарина. Козак належить до запорізької черні, про що свідчить і його прізвисько, і його портрет, детально змальований в думі.
- Дума відбиває історичні події, що відбулися в другій половині XVI ст. — заселення козаками земель у гирлі Дунаю. Козак Голота — особа не історична, хоч дехто з дослідників безуспішно намагався довести, що образ Голоти історично вірогідний, твердили ніби йдеться про Іллю Голоту — спільника й полковника Богдана Хмельницького, який здобував міста, ходив з козаками на Полісся й Литву з дорученням гетьмана і там у 1649 році при облозі Згола згинув від ворожого меча

Сюжет

- Місце дії думи — «поле Килиїмське» — це не абстрактна назва, а цілком конкретна територія, що й досі носить цю назву — рум. Cîmpina Chilieî (тобто поле Килиїмське). Це степовий острів з висотами до 6 м над рівнем моря, витягнутий по лінії північ — південь на румунському боці Сулінського гирла Дунаю. На його північному кінці розташоване місто Стара Кілія (рум. Chilia Veche), саме та Кілія, що й існувала в часи створення думи

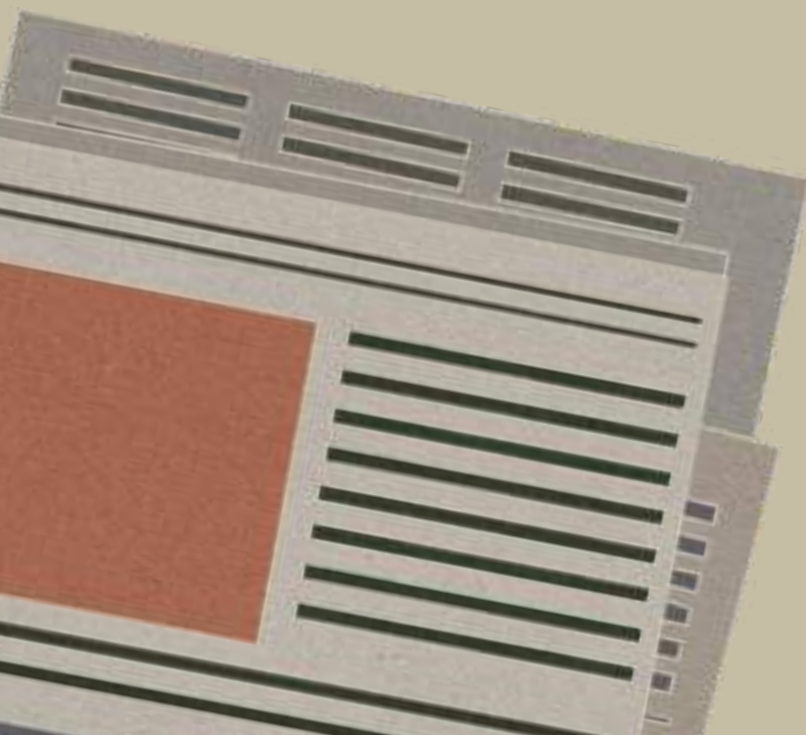

Робота з текстом

1. У чому полягає моральна перевага козака Голоти над татариним? Хто з них і з якою метою порушує спочатку цілком мирне протистояння?

2. Які почуття викликає у вас захоплений татарин? А обачна татарка? Свою відповідь доповніть цитатами з тексту думи.

3. Якими словами передано користолюбні помисли татарина? Прочитуйте їх. Чи приховує він свої наміри від татарки й козака Голоти? Про що це свідчить?

Робота з текстом

Прокоментуйте такі слова художника Михайла Дерегуса, автора ілюстрацій до багатьох українських історичних пісень і дум: «Думи і пісні – мій улюблений фольклорний жанр, що завжди приваблював глибиною філософських роздумів. Я захоплювався їх гуманістичним духом, поетичним багатством. У моїй уяві народжувались образи, навіяні їх рядками: то велично-урочистими, то ліричними».

Тема

зображення однієї з найжорстокіших сторінок в історії України – війни проти турецько-татарських загарбників.

Ідея

прославлення українських воїнів, як справжніх захисників своєї Батьківщини.

Основна думка

хоч і минули ті часи, оповиті кров'ю, проте слава мужніх козаків не згасає

Паспорт твору

"Самійло Кішка"

Історія

На жаль, історія не залишила нам портрета цього гетьмана. З народних дум та переказів знаємо, що Самійло Кішка народився в шляхетній родині в Каневі, був фізично розвинутою і сильною людиною, високим і кремезним.

Отримав достойну освіту. Козакувати почав ще змолоду: з 1550 року брав участь у походах Байди-Вишневецького.

В тих походах Кішка здобув достатньо високий авторитет серед козацтва, і не випадково після загибелі Вишневецького його обирають гетьманом на Січі.

Історія

«Кішка Самійло (рр. життя і смерті невідомі) — запорізький гетьман поч. XVII ст. У 70-х рр. XVI ст. потрапив у турецький полон. Поблизу Гевлева (нині Євпаторія) у 1599 році очолив повстання українських невільників і повернувся на Україну, де його було обрано запорізьким гетьманом.

Запорожці під керівництвом Кішки у складі польського війська брали участь у походах до Молдавії (1600) та Лівонії (1601–1602)»

Дума «Самійло Кішка»,
вочевидь, створювалася
протягом XVI ст., а на початку
XVII ст.. вона вже оформилась.
Основою для її створення були
випадки повстань невільників,
які захоплювали турецькі
галери і поверталися на них на
Батьківщину. Про ці факти
свідчать літописи та деякі
іноземні джерела, зокрема
італійська брошура, видана у
Римі в 1643 році.

Словникова робота

Трембач

трубач

Штири

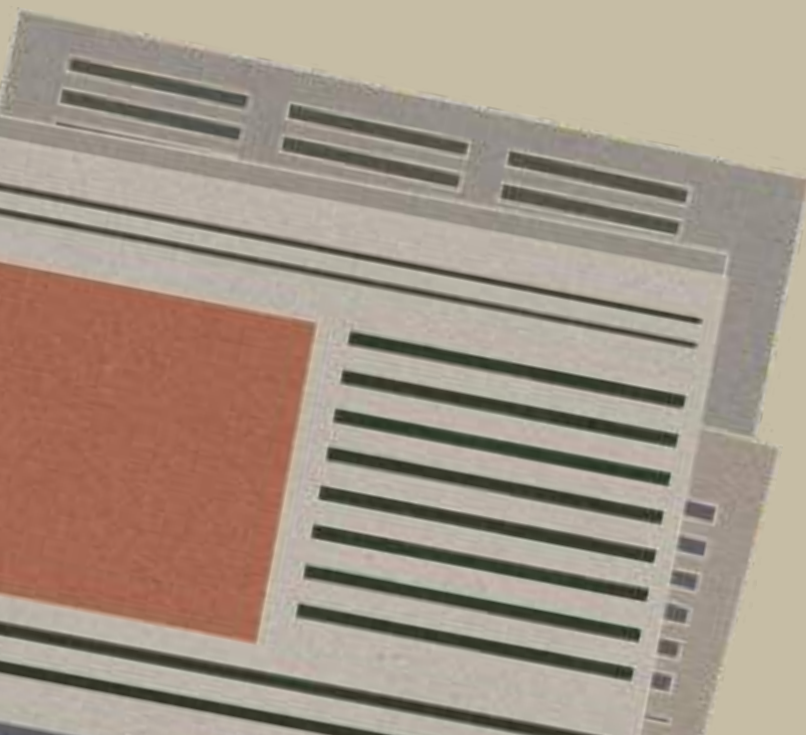
чотири

Барзо

дуже

Таволга

степова рослина, вид червоної лози

Словникова робота

Киндяк

смугаста тканина і одяжа, у цьому випадку — прапор

Габа

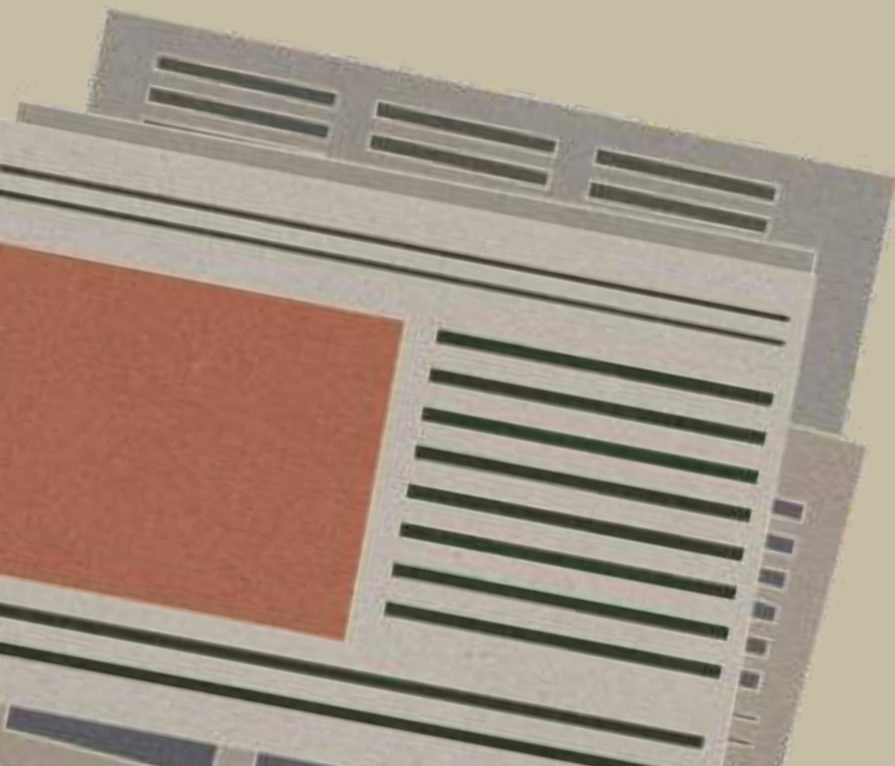
біла вовняна тканина

Опачина

велике весло на галері

Ячати

кричати по-лебедину

Словникова робота

Яриза

служник

Ясса

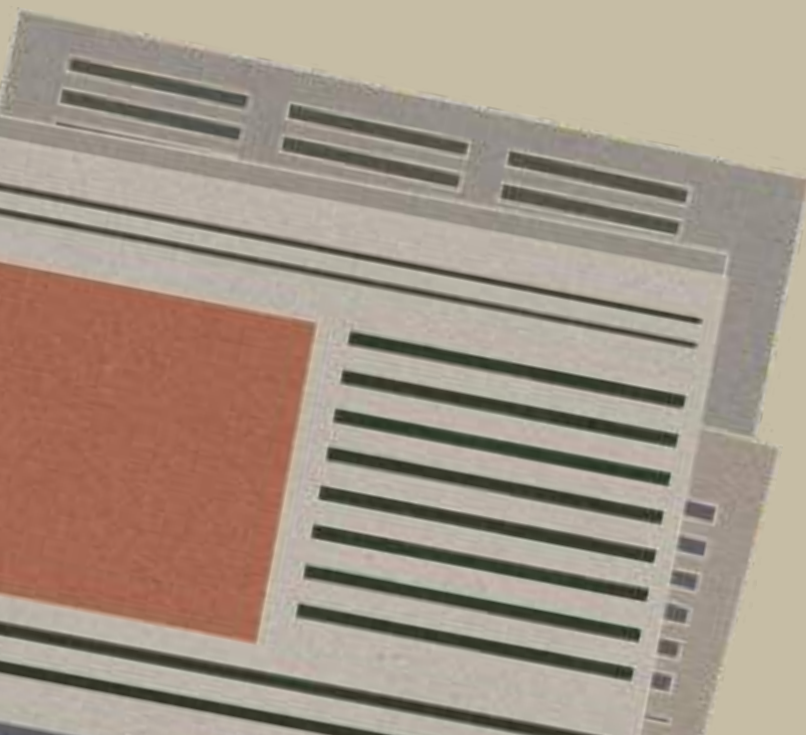
слава, салют

Каюк

козацький човен

Пищаль

давня вогнепальна рушниця з довгим
стволом

Лях Бутурлак — зрадник, що перейшов на бік ворога, «потурчився, побусурманився для панства великого, для лакомства нещасного». Це колишній сотник Переяславський. Зрадивши своїх друзів-козаків і свою Батьківщину, він хоче спонукати до цього і Самійла Кішку, а коли це не вдається, то «у щоку затинає сміливого Самійла кішку»

Робота з текстом

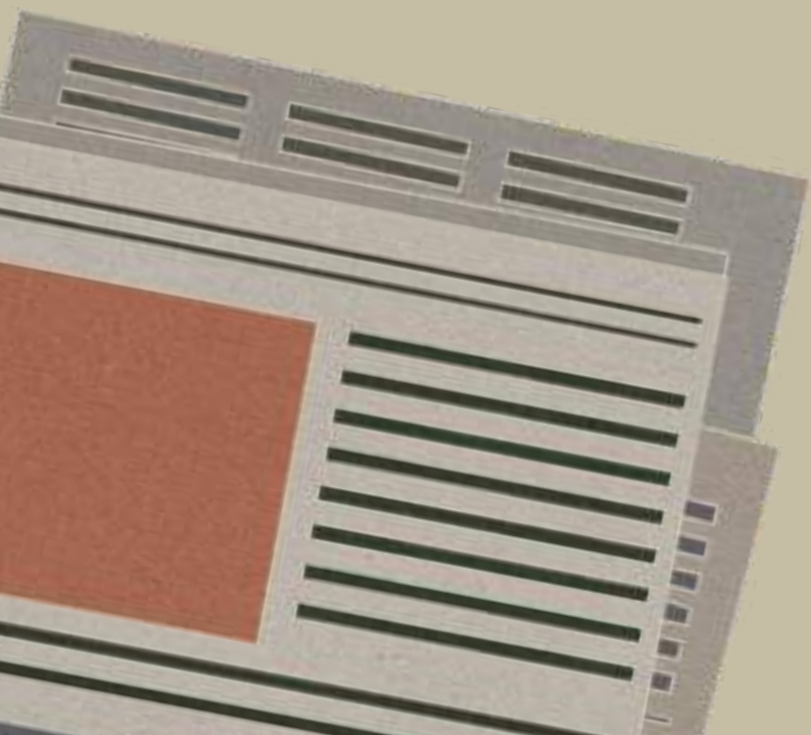
1. Коли ми вперше знайомимося із Самійлом Кішкою?

2. В яких умовах він перебував у турецькій неволі?

3. Що свідчить про його любов до рідного краю,
народу?

4. Як він ставиться до своїх побратимів?

5. У чому виявляється його ненависть до ворогів,
зрадника Ляха Бутурлака?

Паспорт

Тема:

зображення
перебування Самійла
Кішки з козаками у ту-
рецькій неволі, їх
звитяжна боротьба з
ворогом

Ідея

возвеличення мужності,
стійкості, віри у перемогу
(Самійло Кішка, козаки)
засудження зрадництва,
підступності, прагнення до
ситого життя

Основна думка

Любов до рідного народу, наполегливість у досягненні своєї мети —
критерій, яким керуються відважні патріоти,
зрадництво — найстрашніший гріх, який карається смертю.

Композиція

Вступ: перебування козаків-невільників на турецькій галері.

Основна частина: визволення козаків із неволі, боротьба з ворогом.

Закінчення: Самійло Юшка і козацтво на рідній землі

Що мала на увазі Леся
Українка, зазначаючи, що
думи «предивні, єдині на
цілий світ пам'ятники
творчості нашого
народу»?

